

orfebreria religiosa

Patrimoni de Torrefeta i Florejacs

Plànol de localització

Orfebreria religiosa

Bellveí

1. Creu processional

Florejacs

2. Copó

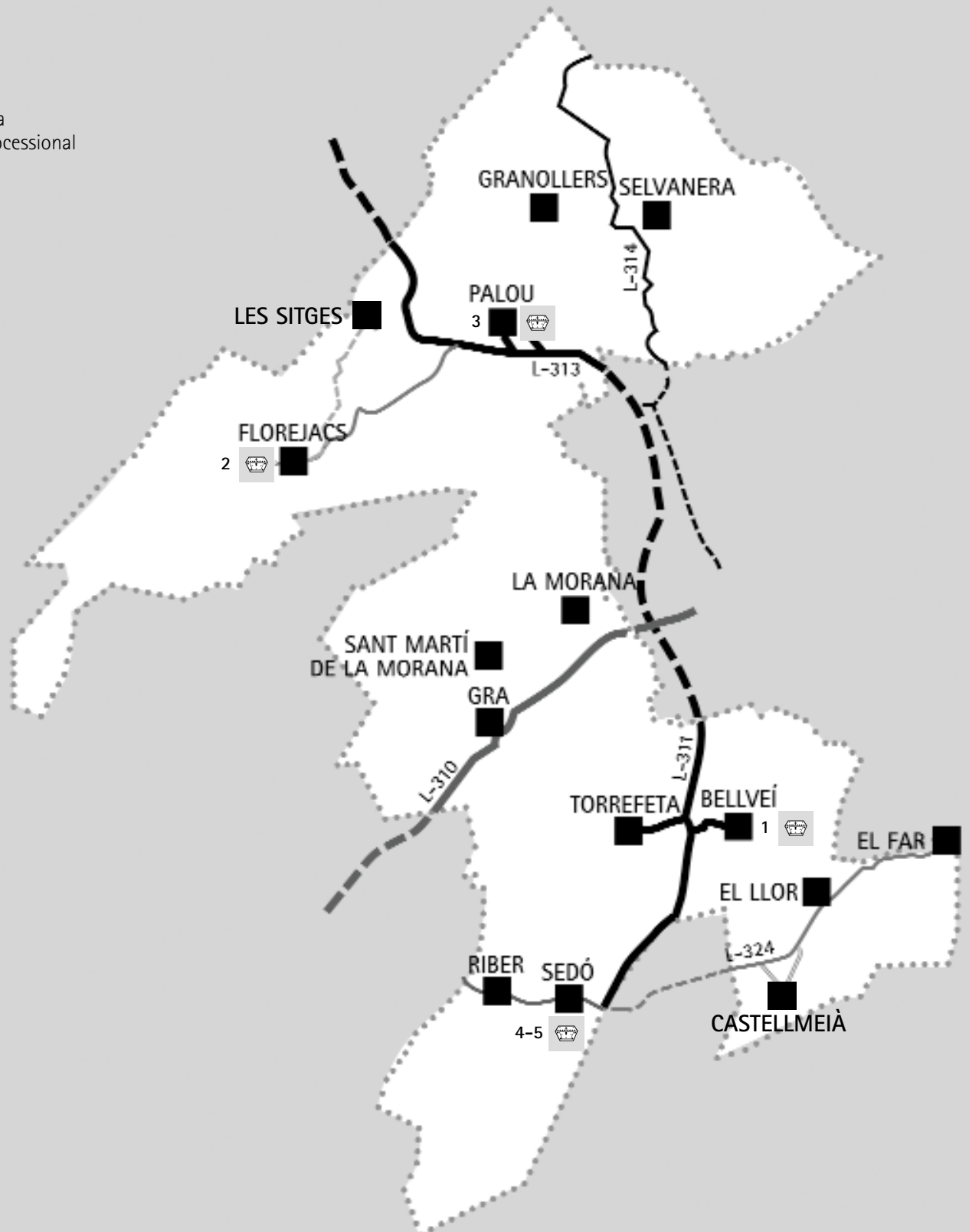
Palou

3. Bacina

Sedó

4. Làmpada

5. Creu processional

CREU PROCESSIONAL DE BELLVEÍ

Nucli: Bellveí

Tipologia: Creu processional
Època: ss XVI - XVII
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Revers de la creu processional de Bellveí

La creu processional de Bellveí, d'estil gòtic tardà, s'inscriu plenament dins la forma característica de les creus catalanes.

És de creu llatina, és a dir, amb el braç transversal més curt que el vertical (70 centímetres d'alt x 44 d'ample). Sobre una ànima de fusta trobem planxes d'argent fixades amb puntes de clau; els laterals estan coberts amb planxes llises,

també d'argent. Consta de dues parts, el nus o magolla i la creu.

El nus, que fa 17'5 centímetres d'alçada, forma un cos independent de la creu. Es tracta d'una estructura hexagonal amb sis fornícules apertxinades amb cinc personatges bíblics no identificats (el sisè ha desaparegut). Per sobre de les fornícules un entaulament coronat als extrems per petits pinacles. De les arestes verticals sobresurten uns motius fullats que es recargolen. El nus o magolla es recolza en un voladís circular decorat amb motius geomètrics i vegetals cisellats, uns òvuls repusats amb puntejat a tot el voltant i sis gàrgoles. El voladís es repeteix a la part superior del nus, sense sobresortir, però sense les gàrgoles i amb un collarí.

La creu, que fa 52 x 44 centímetres, té els braços acabats en forma de flor de lis, amb pàmpols als vèrtex que formen motius serpentejants en tot el períme-

tres de la creu per les dues bandes.

A l'anvers de la creu trobem al centre la figura de Crist crucificat amb tres claus, el cos sortint i cenyidor molt reduït. Al seu voltant quatre medallons amb els següents motius iconogràfics: a la part superior la figura d'Adam sortint de la tomba, a l'esquerra la imatge de Maria Dolorosa, a la dreta la Mare de Déu, mentre que al medalló situat a la part inferior trobem un toro alat que representa Sant Lluc.

Al revers, en la part de la creuera, veiem la figura de la Mare de Déu coronada amb el Nen damunt d'un cap alat o àngel. La Verge està dempeus i amb el braç esquerra sosté el Nen nu, que acarona la seva mare. En els medallons que l'envolten trobem: a la part superior l'àliga que simbolitza Sant Joan, a l'esquerra el lleó alat que representa a Sant Marc, a la dreta un àngel com a iconografia de Sant Mateu, a la part inferior un pelicà donant de menjar als seus polls.

En diferents parts de la creu es documenta el punxó de Montblanc, representat per les inicials MON.

CONTEXT HISTÒRIC

En el segle XIII ja trobem creus amb els braços acabats en flor de lis, més o menys senzilles, i unes expansions ovals quadrifoliades, o bé amb un perfil mixtilini a l'arrancada d'aquestes. A partir del segle XIV aquestes creus evolucionen a formes flordelisades, que serà la tipologia de les creus gòtiques catalanes evolucionades, mantenint sempre les proporcions de la creu llatina, amb una progressiva estilització, finor i moviment, amb flors i fulles més esveltes amb corbes i recargolaments capriciosos, acabarien en trilòbuls i tot el voltant de la creu ornamentat amb petits motius vegetals de fulles, flors o cards. En aquest segle XIV seria corrent la representació del *Cunctipotens Deus* dintre aurèola ametllada voltada d'àngels, quatre plaques quadrifoliades al mig dels braços on apareixen el pelicà, la Verge, Sant Joan i Adam sortint de la tomba; en el revers es representava la flagel·lació i en les plaques quadrifoliades els símbols dels Evangelistes. Són creus fetes amb ànima de fusta i recobertes amb planxes metàl·liques, llises o amb pedreria o esmalts, treballades mitjançant el repussat o el cisellat amb una repetició rítmica de motius vegetals. És a partir d'aquest segle XIV que es diferencien les creus d'altar i les processionals.

Les creus processionals es distingien per un nus superior de la perxa que l'enlairava, el qual amb el temps passà a la part inferior de la creu com a motiu ornamental que amb el temps s'aniria enriquint amb dossierats i imatgeria. Cap al segle XV el nus, que pot ser esfèric o lobular o bulbós, forma un prisma hexagonal o quadrangular amb cares de secció cilíndrica i angles sortints a manera de columnetes. Les imatges que hi apareixen continuen sent Crist crucificat, amb

un sol clau i sense la rigidesa del romànic, amb faldilles curtes o amb un cenyidor molt reduït, la Mare de Déu, la Verge i Sant Joan, el pelicà, Adam i els Evangelistes.

Al segle XVI les creus processionals es carreguen de més ornamentació, de manera que el nus o magolla pot tenir un, dos o tres pisos separats per pinacles i protegits per dosserets amb imatges de sants i santes i, a vegades, amb angelets amb incrustacions de la Passió. En aquest segle la producció de creus processionals experimenta un fort increment, ja que hi ha gran demanda per part de parròquies, confraries, etc.

En aquesta creu de Bellvei s'ha pogut identificar el punxó de Montblanc, representat per les inicials MON. A partir del segle XIV l'orfebreria catalana estava perfectament organitzada en gremis, que vetllaven pel correcte desenvolupament del seu ofici. Poder tenir marc o senyal per a marcar les obres d'argent va esdevenir un privilegi que atorgava el rei. Així el 1315 a Cervera li era concedit aquest privilegi, a semblança de la ciutat de Barcelona. No es pot establir una relació directa entre la disposició d'unes normes internes de funcionament gremial i l'obra d'orfebreria, però les normatives de marcar l'or i l'argent, segons una determinada llei, originen l'existència d'un contrast de garantia acreditatiu de la seva legalitat, que s'estampa damunt l'obra realitzada indicant amb les primeres lletres del seu nom la població a on ha estat elaborada i la qualitat del metall pròpia d'aquell lloc. Malgrat que no totes les peces conegudes porten el corresponent punxó, es té constància de diversos tallers orfebres com Barcelona, Tarragona, Girona, Lleida, Perpinyà, Tortosa, Vic, Manresa, Cardona, Montblanc, Cervera, Reus i Castelló d'Empúries.

En la visita pastoral que el bisbe d'Urgell va fer el 1758 a l'església de Sant Jaume de Bellvei, es documenta aquesta creu.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

A més de la creu processional també es conserven una custòdia, un copó i una Vera Creu de plata, considerats com a obres d'orfebreria menor per la senzillesa i poca qualitat de la seva realització.

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- DALMASES, Núria de, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500*, 2 vols. Barcelona 1992.
- DALMASES, Núria de - JOSÉ, Antoni, *L'art gòtic s*

Detall del nus de la creu processional de Bellvei

XIV-XV, dins *Història de l'Art Català*, vol III. Barcelona 1988, ps. 282-302.

– GARRIGA, Joaquim, *L'època del Renaixement s XVI*, dins *Història de l'Art Català*, vol IV. Barcelona 1986, ps. 132-134.

– *Visites pastorals (Oficialitat de Guissona)*, llibre 112 (1758). Arxiu Diocesà d'Urgell.

COPÓ

Nucli: Florejacs

SÈGARRA

Tipologia: Copó

Època: s XIV-XV?

Estat de conservació: Bo

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Religios/Culte
Actual: Peça d'orfebreria

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Copó hexagonal en plata daurada

Copó reconditori pertanyent a l'església parroquial de la Mare de Déu de l'Assumpció de Florejacs; les seves dimensions són 31 centímetres d'alçada per 16 de diàmetre, mentre que la capsula superior sola mesura 10 centímetres d'alt.

Es tracta d'una peça d'orfebreria elaborada en plata daurada i estructurada en tres cossos: peanya, tronc i capsula reconditorial. La peanya és de forma lobulada amb alternança de puntes, amb la part superior dividida en sis parts, com la resta del copó, decorades totes elles amb incisions que formen un gravat i lletres, de les quals és difícil a través de les fotografies saber què significa. Es veu la marca del punxó, però no és possi-

ble deduir d'on és el taller.

El tronc, també hexagonal, està subdividit en quatre cossos. El primer són finestres gòtiques, d'arc ogival, separades per un perfil mixtilini. El segon i el quart cos estan treballats també amb petites obertures separades per una mena de columnes; al mig un tercer cos en forma bulbosa.

El tronc s'uneix a la capsa per un petit cos hexagonal que s'eixampla per dalt a fi de donar un bon recolzament a l'últim cos. La capsa reconditoria està formada per sis cares llises decorades en la seva part inferior per petites figures piramidals formades per dos rectangles, que es repeteixen en la part inferior de la tapa, també hexagonal i en forma piramidal. Als vèrtex de la capsa i de la tapa petits semicercles acaben de guarnir aquesta peça. En un dels hexàgons de la tapa l'escut dels Josa, senyors de Florejacs als segles XIV i XV. Tot el conjunt es corona amb un crucifix amb Jesús clavat amb tres claus i portant un cenyidor.

CONTEXT HISTÒRIC

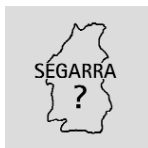
Aquest copó, malgrat algunes diferències, es pot englobar dins una tipologia de pixides molt corrent en l'orfebreria catalana, particularment la barcelonina, en què aquestes peces, que s'empraven per a la reserva eucarística, tenen forma de capsa rectangular, hexagonal o quadrada i anaven ornamentades amb dos àngels (aquest copó no), sostinguts per unes branques que sorgien del tronc i que flanquejaven la capsa com si fos un sepulcre; amb la crucifixió coronant el conjunt. Aquesta tipologia de copó acabà derivant en "copó ostensori", en el qual el crucifix és substituït pel vericle.

Atès que l'estudi d'aquest copó de Florejacs s'ha hagut de fer a través de fotografies, és difícil de datar-lo, ja que les formes que presenta les anem trobant al llarg del temps, més o menys evolucionades. El fet que hi aparegui l'escut dels Josa ens podria fer pensar que és un encàrrec d'aquesta família, la qual va senyorejar Florejacs durant els segles XIV i XV, però no és determinant.

BIBLIOGRAFIA

- *Catàleg General/Inventari del Museu Diocesà d'Urgell*. La Seu d'Urgell 1976.
- *Millenium. Història i Art de l'Església Catalana*. Barcelona 1989, ps. 306, 396, 452.
- DALMASES, Núria, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500*. Barcelona 1992.

BACINA

Nucli: Palou

Tipologia: Bacina
Època: ss XVIII - XIX
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Peça d'orfebreria

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Bacina petitòria, molt malmesa

Bacina petitòria corresponent al parament litúrgic de la parròquia de Sant Ponç, de Palou. Està estructurada en tres cossos (peanya, plat i imatge) i té una alçada total de 29 centímetres.

Tant la peanya com el plat són de plom, però mentre que el primer cos té forma graonada, el plat és circular i té un diàmetre de 28 centímetres.

La part més interessant és la imatge, feta en plata, en què es representa la Mare de Déu amb el Nen. La Verge està de peu i coronada, vestint una toca, túnica i una capa florada; al braç esquerre porta el Nen Jesús, també coronat però nu, mentre que la mà dreta la té al pit. A la corona trobem incisa la inscripció "J. ANGELIS", que podria ser el nom de l'autor, així com dues més difícils d'identificar, que podrien ser les següents inicials: "+RAR" i "BAL/TET".

La Verge representada en aquesta imatge podria ser la del Roser, ja que està envoltada per un ferro que en forma de nansa serviria per ser decorat amb flors i fer les tradicionals aplegues.

CONTEXT HISTÒRIC

Durant els segles XVI i XVII la devoció per la Verge del Roser s'estengué per tot el món catòlic. Als Països Catalans es constituïren una gran quantitat de confra-

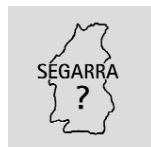
ries d'aquesta Verge, i podem afirmar que quasi totes les parròquies en tenien una; aquesta devoció perdurà fins ben entrat el segle XX.

Les confraries feien captes especials durant les principals festes i actes populars, per a la qual cosa utilitzaven bazines amb la figura de la Verge i el Nen al centre, envoltats per un rosari o cercle de roses. Aquesta flor era la típica dels confreres. La devoció a aquesta Verge va fer que moltes esglésies li dediquessin un altar o una capella.

BIBLIOGRAFIA

—DIVÍ, M. Del Carme, *Inventari del Patrimoni Arqueològic, Arquitectònic i Artístic de la Segarra*. Estaràs, vol IV. Guissona 2002, p. 110.

LÀMPADA

Nucli: Sedó

Tipologia: Làmpada
Època: s XVIII (1775)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ:

Original: Parament religiós/Il·luminació
Actual: Parament religiós/Il·luminació

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Làmpada barroca de Sedó

Làmpada de cera que penja del centre del sostre de l'església de Sant Donat, estructurada en dos cossos, de sis braços cadascuna que d'una peça central tubular, de la qual penja una peça en forma de segell on, puntejada, trobem inscrita la data de 1775 en una de les cares. És de bronze.

Els dotze braços, corbs cap amunt, formen motius de-

coratius vegetals i estan disposats en cercle al voltant del tronc, del qual destaquen les formes ovals.

CONTEXT HISTÒRIC

Aquests tipus de llums, anomenats "Arnolfini" ja que apareix en el quadre de Van Eyck anomenat "El matrimoni Arnolfini", són datats a partir del segle XV, sent originaris de Flandes. En la documentació catalana de mitjans d'aquest segle s'hi localitzen referències aranzelàries i d'inventaris referents a aquest tipus de llum.

Detall de la làmpada del segle XVIII

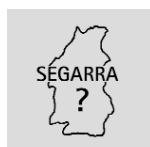
La làmpada de Sedó correspon a la tipologia d'aquests llums flamencs dels segles XV i XVI, però elaborada amb la profusió ornamental pròpia del barroc.

Troblem una làmpada de les mateixes característiques a l'església de Sant Salvador de Tarroja, amb una inscripció que indica que fou realitzada per un ferrer de Guissona que potser podria ser el mateix artífex en el cas de la làmpada de Sedó.

BIBLIOGRAFIA

— *Catàleg d'art Romànic i Gòtic. Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*. Barcelona 1989, ps. 274-275.

CREU PROCESSIONAL DE SEDÓ

Nucli: Sedó

Tipologia: Creu processional
Època: s XVI (1595)
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ:

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Creu processional d'estil gòtic tardà, que s'inscriu plenament dins la tipologia de creu catalana.

És de creu llatina, per tant amb el braç vertical més llarg que l'horitzontal (110 x 50 centímetres), amb ànima de fusta i plaques de plata a sobre; s'estructura en tres cossos: tronc, nus o magolla i creu.

Revers de la creu processional
amb trunc, magolla i creu

El trunc, que fa 24 centímetres, presenta un encaix hexagonal per poder-hi col·locar la vara que la sosté. Les seves sis cares estan cisellades amb decoració de tipus vegetal, que després també trobarem en els altres dos cossos.

El nus o magolla, de 21 centímetres, adopta la forma arquitectònica típica del gòtic, basat en un cos hexagonal de dos pisos, amb fornicles

apetxinades característiques del renaixement, que aixopluguen un total de dotze figures repussades que corresponen als dotze apòstols (en falten tres que han desaparegut). En la part inferior trobem un voladís, també hexagonal, amb els vèrtex ricament decorats amb motius vegetals.

La creu, de 65 centímetres d'alçada, té els braços acabats en forma de flor de lis, ricament decorats. Tot el conjunt presenta vèrtex enervats dels quals surten un seguit de petites fulles que ressegueixen tot el perímetre de la creu per les dues cares.

A l'envers de la creu trobem la figura del Crist crucificat amb tres claus, els cos sortint i contorsionat amb un cenyidor molt reduït. Al seu voltant, als límits dels braços, quatre medallons amb els següents motius iconogràfics: a la dreta Sant Marc, assegut i acompanyat del lleó; a l'esquerra la Mare de Déu que aguanta un llibre plegat i amb les mans en posició d'oració; al damunt Sant Joan assegut i amb la mà dreta tocant l'àliga, mentre que amb l'esquerra sosté un llibre; a sota del Crist trobem la imatge de Sant Mateu assegut i llegint un llibre, amb la representació de l'home alat.

Al revers de la creu trobem al centre la figura de la Mare de Déu coronada i amb el Nen; està dempeus i amb un pit nu, igual que el Nen que sosté amb el braç esquerre i als peus la figura d'un àngel. Al voltant quatre medallons amb les següents iconografies: sobre la Mare de Déu veiem un pelicà amb les ales obertes i donant de menjar a tres polls; a la dreta la Verge Maria; a l'esquerra Sant Lluc portant un llibre sota el braç dret i amb la mà esquerra acarona un toro; a la part inferior Llätzer en posició d'oració, recolzat sobre un genoll i sortint de la tomba.

Per diferents llocs de la creu es veu el punxó de Cervera, representat per les inicials CER.

BIBLIOGRAFIA

- DALMASES, Núria de , *L'orfebreria*, dins "Conèixer Catalunya". Barcelona 1979, ps. 21-50.
- DALMASES, Núria de - GIRALT.MIRACLE, Daniel, *Argenters i joiers de Catalunya*. Barcelona 1985.
- DALMASES, Núria de - JOSÉ, Antoni, *L'art gòtic ss. XIV-XV*, dins *Història de l'art català*, vol III. Barcelona 1988, ps. 282-302.
- DURAN, Agustí, *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 181-200.
- GARRIGA, Joaquim, *L'època del renaixement s XVI.*, dins *Història de l'Art català*, vol IV. Barcelona 1986, ps. 132-134.
- LLOBET, Josep M., *Art cerverí del segle XVI*. Lleida 1990, ps. 38-40, 107-108.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Veure la fitxa de la Creu processional de Bellvéi.